

Sygn. akt II Ca 882/19

POSTANOWIENIE

Dnia 8 października 2019 r.

Sąd Okręgowy w Krakowie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	Sędzia Paweł Szewczyk
Sędziowie:	Krzysztof Wąsik (sprawozdawca) (del.) Anna Kruszewska

Protokolant: sekretarz sądowy Małgorzata Łojewska

po rozpoznaniu w dniu 8 października 2019 r. w Krakowie

na rozprawie sprawy z wniosku J. R. i R. G.

przy uczestnictwie I. B., E. D. (M.), D. D., W. D., E. G., T. G., E. F., A. R., R. R., Z. R., B. W., M. W. i Gminy Miejskiej K.

o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. G.

na skutek apelacji uczestnika Gminy Miejskiej K.

od postanowienia Sądu Rejonowego dla Krakowa - Krowodrzy w Krakowie

z dnia 19 listopada 2018 r., sygnatura akt I Ns 1633/17/K

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie i wniosek odrzucić.

SSR Anna Kruszewska SSO Paweł Szewczyk SSO Krzysztof Wąsik

UZASADNIENIE

postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 8 października 2019 r.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Rejonowy zatwierdził uchylenie się przez wnioskodawców J. R. i R. G. od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce W. G. zmarłej w dniu 18 września 2008 r.

Orzeczenie zostało oparte na następujących ustaleniach faktycznych.

Spadkodawczyni W. G. zmarła w K. w dniu 18 września 2008 r.

W skład spadku wchodzi zadłużenie W. G. wobec Gminy Miejskiej K. z tytułu czynszu i opłat za mieszkanie.

Wnioskodawcy nie mieli świadomości, że ich matka W. G. była dłużniczką Gminy Miejskiej K., pomimo utrzymywania z matką bliskich relacji oraz wspomagania jej finansowo. O istnieniu zaległości wnioskodawcy dowiedzieli się w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po W. G. (I Ns 1826/11/K) i na rozprawie w dniu 16 listopada 2011 r. oświadczyli, że zamierzają odrzucić spadek po matce. Oświadczenie o tej treści zawarli także w piśmie z dnia 31 października 2011 r. [zarejestrowane jako sprawa I Ns 2257/11/K, połączona następnie ze sprawą I Ns 1826/11/K – K.W.]

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu dokumenty z akt I Ns 1826/11/K oraz dowód z przesłuchania wnioskodawców.

Analizując prawnie powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy powołał się na art. 1019 k.c. i 84 k.c. i zauważył, że wnioskodawcy podnosili, że nie złożyli w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku po matce, ponieważ do czasu wezwania ich na rozprawę w sprawie stwierdzenia nabycia spadku po niej pozostawali w błędzie co do jej sytuacji majątkowej oraz istnienia zadłużenia.

Podał dalej Sąd, że błędem co do treści czynności prawnej jest również błąd odnoszący się do przedmiotu spadku. Jest on istotny, jeżeli uzasadnia przypuszczenie, że gdyby osoba powołująca się na wadę nie działała pod wpływem błędu i oceniała sprawę rozsądnie, to nie złożyłaby oświadczenia danej treści.

W ocenie Sądu I instancji nie może być wątpliwości, że gdyby wnioskodawcy wiedzieli o istnieniu długu, to złożyliby oświadczenie o odrzuceniu spadku. Wnioskodawcy dołożyli należytej staranności w celu ustalenia stanu majątku spadkowego. Skoro utrzymywali z matką regularne kontakty, wspomagając ją również finansowo, to mieli prawo przypuszczać, że stan jej rachunków jest uregulowany. Brak było możliwości dowiedzenia się przez nich o istnieniu zadłużenia także po śmierci ich matki, ponieważ tego typu informacje nie są dostępne w oficjalnych, ogólnodostępnych rejestrach.

Powyższe, według Sądu I instancji uzasadniało uwzględnienie wniosku.

Apelację od tego postanowienia złożył uczestnik Gmina Miejska K., który zarzucił:

- naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 6 k.c. poprzez dowolną i bezkrytyczną ocenę dowodów z zeznań wnioskodawców, co w konsekwencji doprowadziło do niewłaściwego ustalenia, że wnioskodawcy pozostawali w błędzie co do składu spadku, a błąd ten był usprawiedliwiony, podczas gdy nie zostało to przez nich wykazane;

- sprzeczność ustaleń faktycznych z zebraniem materiałem dowodowym polegająca na przyjęciu, że skoro wnioskodawcy utrzymywali z matką stały kontakt, wspomagając ją finansowo, to mieli prawo przypuszczać, że stan jej rachunków jest uregulowany, podczas gdy okoliczności te powinny świadczyć o braku należytej staranności po stronie wnioskodawców w ustalaniu stanu majątku spadkowego matki.

Mając to na uwadze skarżący wniósł zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez oddalenie wniosków J. R. i R. G. o zatwierdzenie uchylenia się przez nich od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. G..

W odpowiedzi na apelację wnioskodawcy wnieśli o jej oddalenie.

Sąd Okręgowy zważył co następuje.

Apelacja skutkowałą uchyleniem skarżonego postanowienia i odrzuceniem wniosku.

Prawidłowe rozstrzygnięcie sprawy wymagało poczynienia dodatkowych ustaleń faktycznych, które w tym zakresie, choć istotnym dla rozstrzygnięcia i choć ich potrzeba wynikała już z treści samego wniosku, zostały całkowicie zignorowane przez Sąd Rejonowy. Mając to na uwadze Sąd Okręgowy uzupełniająco ustalił, że:

- po raz pierwszy wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce W. G. wnioskodawcy J. R. i R. G. złożyli w dniu 31 października 2011 r.; ich wniosek został zarejestrowany jako sprawa I Ns 2257/11/K; na mocy zarządzenia z dnia 13 marca 2012 r. sprawa ta została połączona ze sprawą I Ns 1826/11/K;

- sprawa I Ns 1826/11/K dotyczyła stwierdzenia nabycia spadku po W. G.; wnioskodawcom w tej sprawie była Gmina Miejska K., zaś J. R. i R. G. byli jej uczestnikami; sprawa wpłynęła do Sądu w dniu 25 sierpnia 2011 r.; we wniosku powoływano się na istnienie zadłużenia wnioskodawczyni wobec Gminy; wnioski w sprawie zostały doręczone J. R. i R. G. odpowiednio w dniach 25 października i 21 października 2011 r.; na rozprawie w dniu 16 listopada 2011 r. J. R. i R. G. oświadczyli, że będą chcieli złożyć oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce; na tej samej rozprawie Sąd odnotował, że z urzędu wie o sprawie I Ns 2257/11/K; postępowanie w sprawie I Ns 1826/11/K zostało umorzone w dniu 19 listopada 2015 r.; w postanowieniu o umorzeniu postępowania, w jego komparycji, jako oznaczenie przedmiotu sprawy, wskazano wyłącznie „stwierdzenie nabycia spadku”; w toku postępowania I Ns 1826/11/K Sąd nie orzekł w przedmiocie wniosku o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce W. G. przez J. R. i R. G., jak również nie odebrał od nich oświadczeń o odrzuceniu spadku; po umorzeniu postępowania w sprawie I Ns 1826/11/K nie nadano dalszego biegu połączonej z nią sprawie I Ns 2257/11/K.

Powyższe dodatkowe ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy poczynił na podstawie akt I Ns 2257/11/K i I Ns 1826/11/K, dokumenty z których mają moc dokumentów urzędowych, a zarazem nie były w sprawie kwestionowane.

Jak stanowi przepis art. 379 pkt. 3 k.p.c., który w postępowaniu nieprocesowym stosuje się za pośrednictwem art. 13 § 2 k.p.c., jeżeli o to samo roszczenie między tymi samymi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta albo jeżeli sprawa taka została już prawomocnie osądzona zachodzi nieważność postępowania. Z taką sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie, gdyż ten sam wniosek – o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. G. zmarłej w dniu 18 września 2008 r., tych samych wnioskodawców - J. R. i R. G., został już wcześniej złożony w sądzie – 31 października 2011 r., inicjując to samo podmiotowo i przedmiotowo postępowanie co w niniejszej sprawie, a jednocześnie tamta, wcześniej wszczęta sprawa, do dziś nie została formalnie ani merytorycznie zakończona. Mamy więc do czynienia z analogicznie do postępowania procesowego rozumianą zwiślością sporu.

W sprawie I Ns 2257/11/K do dnia dzisiejszego nie zostało wydane postanowienie w przedmiocie złożonego 31 października 2011 r. wniosku.

Wniosek ten nie został też rozpoznany w toku postępowania I Ns 1826/11/K.

Umorzenie postępowania w sprawie I Ns 1826/11/K nie oznaczało także umorzenia postępowania w sprawie I Ns 2257/11/K, a to z dwóch zasadniczych przyczyn. Po pierwsze, Sąd, umarżając postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po W. G., wyraźnie zazaczył w postanowieniu z dnia 19 listopada 2015 r., że umarza, wyłącznie, postępowanie w sprawie o „stwierdzenie nabycia spadku po W. G.”, ale już nie postępowanie w sprawie o „zatwierdzenie uchylenia się przez J. R. i R. G. od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. G. zmarłej w dniu 18 września 2008 r.”. Formalnie zatem postępowanie w tym ostatnim przedmiocie nie zostało umorzone. Zresztą przyczyna zawieszenia postępowania I Ns 1826/11/K, która następnie skutkowałą umorzeniem, była taka, że nie pozostawała w związku z treścią wniosku z 31 października 2011 r., a dotyczyła jedynie niemożności nadania dalszego biegu postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Po drugie zaś, odnotować należy, że połączenie spraw I Ns 1826/11/K i I Ns 2257/11/K nastąpiło w trybie art. 219 k.p.c. To oznacza, że połączenie tych spraw było jedynie zabiegiem technicznym i nie prowadziło do powstania jednej nowej sprawy (postanowienie SN z 15 lutego 2008 r., I CZ 148/07; wyrok SN z 19 grudnia 2008 r., II CSK 267/08). Obie te połączone sprawy zachowywały swoją odrębność i były nadal samodzielnymi sprawami wymagającymi odrębnego rozstrzygnięcia. Sąd po połączeniu sprawy miał co prawda wydać wówczas jedno postanowienie merytoryczne, ale orzeczenie to zawierać miało osobne rozstrzygnięcia co do każdej z połączonych spraw z osobna (postanowienie SN z 2 lipca 2009 r., III PZ 5/09). Decyzja

sądu o połączeniu spraw nie jest decyzją nieodwracalną, gdyż w każdej chwili możliwe jest, a niniejszej sprawie - po umorzeniu postępowania I Ns 1826/11/K - było nawet konieczne, rozłączenie spraw i kontynuowanie procedowania w przedmiocie wniosku z 31 października 2011 r. ze sprawy I Ns 2257/11/K w sposób zmierzający do merytorycznego rozpoznania tego wniosku J. R. i R. G. (M. Manowska, KPC. Komentarz, wyd. WK 2015).

Postępowanie sądowe w sprawie o zatwierdzenie uchylenia się przez spadkobiercę od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzuceniu spadku po spadkodawcy jest takim postępowaniem, które niewątpliwie rodzi stan zawisłości postępowania sądowego. Postępowanie to jest uregulowane w art. 1019 k.c. W odróżnieniu od postępowania w sprawie samego tylko przyjęcia przez Sąd oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1015 k.c. w zw. z art. 1018 § 3 zd. 1 k.c. i w zw. z art. 640 k.p.c.), w którym Sąd jedynie odbiera od spadkobiercy oświadczenie bez badania jego skuteczności i terminowości i nie wydaje w takiej sprawie żadnego orzeczenia, w tym kończącego postępowanie, gdyż to kończy się z chwilą złożenia oświadczenia, w sprawie toczącej się – jak sprawa niniejsza i sprawa I Ns 2257/11/K – na gruncie art. 1019 k.c. sytuacja jest zgoła odmienna. W uzasadnieniu uchwały z dnia 6 czerwca 2007 r. (III CZP 53/07) Sąd Najwyższy podkreślił, że wyraźne wyodrębnienie przez ustawodawcę postępowania w przedmiocie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku jest zabiegiem celowym. W postępowaniu tym ustawodawca porucił Sądowi kontrolę skuteczności złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego po upływie ustawowego terminu z art. 1015 § 1 k.c. Efektem przeprowadzanej przez sąd spadku kontroli jego przesłanek musi być rozstrzygnięcie pozytywne lub negatywne w formie postanowienia (art. 516 k.p.c.). Wprawdzie art. 1019 § 3 k.c. wspomina wprost jedynie o zatwierdzeniu uchylenia się, to jednak w razie stwierdzenia braku przesłanek do wydania takiego orzeczenia sąd nie może pozostawić sprawy bez rozstrzygnięcia. Dopiero wydanie orzeczenia, zarówno o treści pozytywnej, jak i negatywnej, usuwa stan niepewności co do istnienia - w konkretnym stanie faktycznym - przesłanek uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia lub niezachowania terminu do jego złożenia. Postanowienie kończące to postępowanie ma charakter konstytutywny. Mało tego postanowienie wydawane na skutek takiego wniosku ma charakter merytoryczny i podlega zaskarżeniu apelacją, a w sprawie takiej przysługuje nawet skarga kasacyjna. Dopóki zatem Sąd nie wyda w sprawie zainicjowanej wnioskiem w trybie art. 1019 k.c. postanowienia merytorycznego, kończącego sprawę co do istoty, dopóty sprawa pozostaje w toku, kreując stan zawisłości i wykluczając nowe postępowanie sądowe w tej samej sprawie. Najprostszym tego uzasadnieniem jest wykluczenie sytuacji, w której ten sam wniosek przez jeden sąd zostanie uwzględniony, a przez inny oddalony.

Przenosząc to na grunt okoliczności niniejszej sprawy stwierdzić trzeba wyraźnie, że sprawa zainicjowana wnioskiem J. R. i R. G. z 31 października 2011 r. a zarejestrowana pod sygnaturą akt I Ns 2257/11/K jak dotąd nie została zakończona ani merytorycznie – poprzez orzeczenie w przedmiocie wniosku: zatwierdzenie lub odmowę zatwierdzenia uchylenia się przez wnioskodawców od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku po W. G., ani formalnie – umorzenie postępowania w sprawie I Ns 1826/11/K nie oznaczało bowiem zarazem umorzenia postępowania w sprawie I Ns 257/11/K. Oznacza to, że sprawa I Ns 2257/11/K choć „zapomniana” całkiem przez Sąd a trochę też przez wnioskodawców, którzy dopiero 15 września 2017 r. o sprawie Sądowi przypomnieli, tak naprawdę cały czas pozostaje w toku, jako nigdy merytorycznie lub formalnie nie zakończona. To z kolei wykluczało prowadzenie nowego postępowania (w niniejszej sprawie I Ns 1633/17/K) w tej samej sprawie i orzekanie w przedmiocie tego samego, dotąd w innej sprawie nie rozpoznanego, wniosku. Wszystko to doprowadziło do spełnienia przesłanek hipotezy normy art. 379 pkt 3 k.p.c.

Na koniec warto odnotować też jeszcze jedno istotne uchybienie Sądu I instancji, które choć nie miało przesądzającego wpływu na wynik postępowania apelacyjnego, to należy na nie zwrócić uwagę, celem wyeliminowania podobnych uchybień w przyszłości oraz wzięcia tego pod uwagę przy rozpoznawaniu wniosku w sprawie I Ns 2257/11/K.

Jak stanowi przepis art. 1019 § 1 k.c. jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami: 1) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem; 2) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca. Taka treść przepisu oznacza, że jednocześnie z oświadczeniem o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia co do przyjęcia lub

odrzućcia spadku i wnioskiem o jego zatwierdzenie strona musi złożyć przed sądem samo oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Tymczasem takiego oświadczenia Sąd Rejonowy od wnioskodawców nie odebrał, a podobne oświadczenie nie zostało też odebrane w sprawach I Ns 2257/11/K i I Ns 1826/11/K, w których wnioskodawcy tylko kilkakrotnie awizowali wolę złożenia takiego oświadczenia.

Rolą sądu w tym postępowaniu jest nie tyle zbadanie, czy „nowe” oświadczenie spadkowe zostało złożone, co odebranie złożonego ustnie oświadczenia i sporządzenie z tej czynności protokołu, zgodnie art. 641 § 4 k.p.c. Należy bowiem przyjąć, że przepis art. 1019 § 1 pkt 2 k.c. jest adresowany nie tylko do spadkobiercy, ale też do sądu, przed którym spadkobierca usiłuje uchylić się od skutków wadliwego oświadczenia spadkowego. Sąd powinien przez podjęcie stosownych zarządzeń umożliwić wnioskodawcy złożenie do protokołu (zob. art. 641 § 4 k.p.c.) zarówno oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku, jak i oświadczenia, czy i ewentualnie jak spadek przyjmuje. Decyzja o odebraniu obu tych należy do sądu, a nie do uczestnika postępowania. Przewodniczący bowiem, a nie uczestnik kieruje przebiegiem postępowania. Nieodebranie przez sąd któregokolwiek z wnioskowanych oświadczeń oznacza nierozpoznanie istoty sprawy, ponieważ przedmiotem kontroli sądu w rozpatrywanym postępowaniu jest skuteczność tych oświadczeń (G. Gorczyński, KC. Komentarz, WKP 2019; postanowienie SN z 4 kwietnia 2014 r., II CSK 410/13).

Sąd (przewodniczący) nie musi zmierzać do odebrania oświadczenia spadkowego tylko w dwóch przypadkach. Po pierwsze, gdy nie są spełnione przesłanki uchylenia się od skutków wadliwego oświadczenia spadkowego. Po drugie, gdy sam wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia spadkowego (względnie niezłożenia w terminie takiego oświadczenia) zawiera stosowne oświadczenie spadkowe i został sporządzony z zachowaniem formy pisemnej z podpisem urzędowo poświadczonym, względnie do wniosku dołączono oświadczenie spadkowe złożone na piśmie z zachowaniem wskazanej formy. Sąd Rejonowy nie odebrał od wnioskodawców oświadczeń o zamierzonym przez nich odrzuceniu spadku, choć powinien był, gdyż za skuteczne uznał uchylenie się przez nich od niezłożenia tego oświadczenia w terminie.

Mając powyższe na uwadze, skoro wniosek podlegał odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt. 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., to stosownie do art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., który stanowi, że jeżeli pozew [wniosek w postępowaniu nieprocesowym] ulega odrzuceniu albo zachodzi podstawa do umorzenia postępowania, sąd drugiej instancji uchyla wyrok [postanowienie] oraz odrzuca pozew [wniosek] lub umarza postępowanie, należało uchylić zaskarżone postanowienie i wniosek w sprawie I Ns 633/17/K odrzucić. Sąd Rejonowy pozostaje zaś zobowiązany do rozpoznania wniosku w sprawie I Ns 2257/11/K.